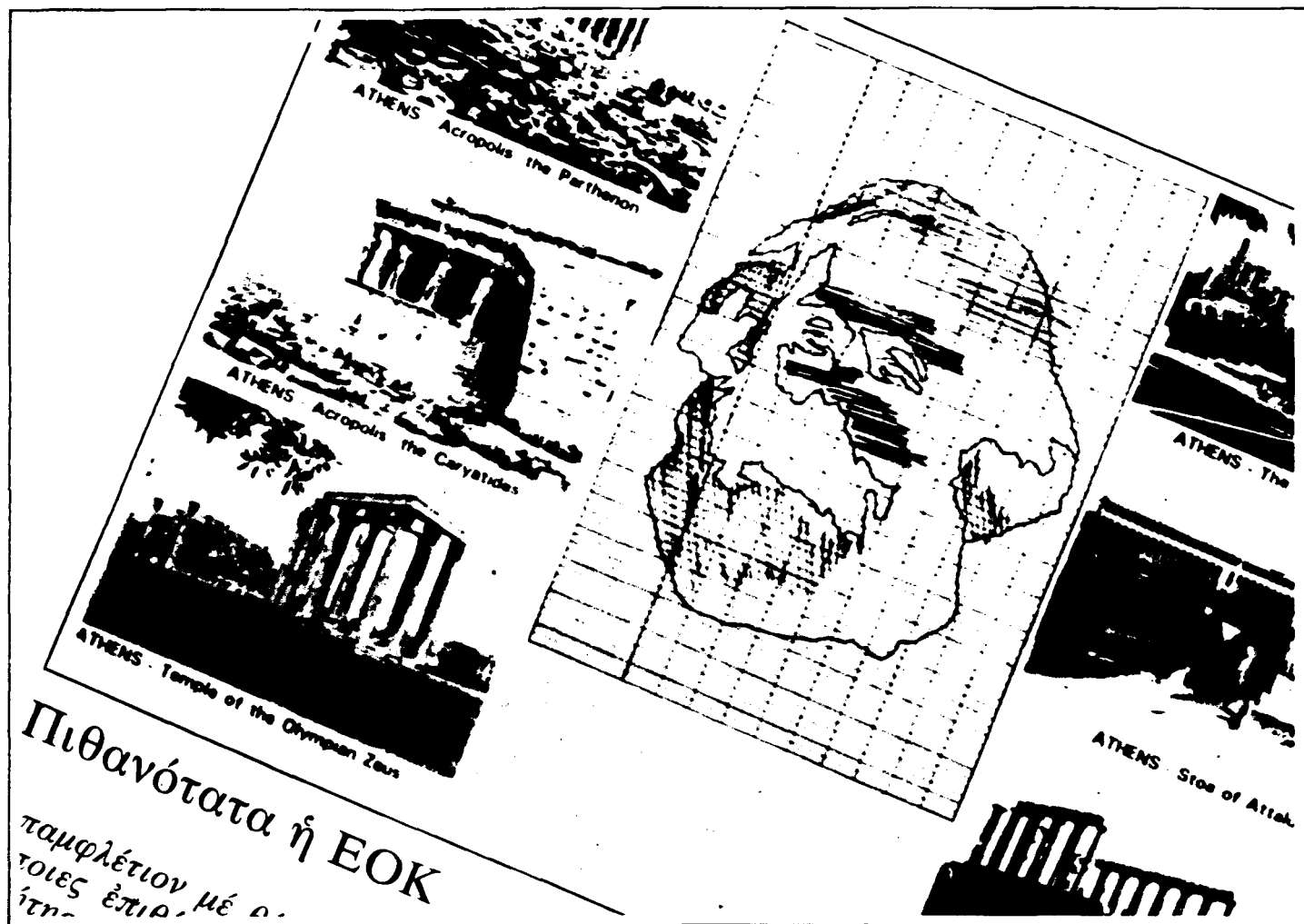

Μέ τό "παμφλέτιο" "Πιθανότατα ἡ ΕΟΚ" τοῦ Μιχ. Παπαγιαννάκη, τὰ Σύγχρονα Θέματα στό τεῦχος 2 (Σεπτ. 1978) ἀνοίγουν μιά συζήτηση γύρω ἀπό τήν ἐπιχειρηματολογία τῆς ἑνταξης. Μέ τίς σελίδες πού ἐπισυνάπτω καί πού ἀποδίδουν στό νά συμμετάσχουν στό διάλογο πού ἀνοίγει τό περιοδικό, διατυπώνονται ὁρισμένες ἀντιρροήσεις γύρω ἀπό τήν ἐκκίνηση τῆς συζήτησης αὐτῆς, πού συμφωνῶ ὅτι ἔχει σήμερα σημαντική σημασία.

Φίλικά
Τ. Γιαννίτσας

ΠΙΘΑΝΟΤΑΤΑ Η ΕΟΚ - Μιά ἀντίρρηση

Ἡ συμβολή στή δημόσια συζήτηση γιά τήν "ἑνταξή μας στήν ΕΟΚ", πού προβάλλει τό "παμφλέτιο" μέ τίτλο "Πιθανότατα ἡ ΕΟΚ" δέν φαίνεται παρά νά ἐντείνει αὐτό πού ὁ Μιχ. Παπαγιαννάκης φοβάται ὅτι ἔχει ἤδη δημιουργηθεῖ: Κοροσμός καί ἀμηχανία. Ἰδεολογικός καί πολιτικός ἀποπλισμός. Θά περίμενε κανεῖς ὅτι μετά τίς τέσσερις γεμάτες σελίδες ἑντονης κριτικῆς γύρω ἀπό τόν προβληματισμό καί τίς διάφορες θέσεις καί τόν τρόπο πού παρουσιάζονται, ὁ Μιχ. Παπαγιαννάκης στό δεύτερο τμήμα (ἀρίθμηση 7-10) θά ἔκανε μιά προσπάθεια νά περάσει σέ πεδία γόνιμου διαλόγου, νά ξεφύγει ἀπό τήν ἰσοπέδωση τῶν κρίσεων, νά ἐπιχειρηματολογήσει καί νά φθάσει μέσα ἀπό μιά ἀναλυτική ἀντιμετώπιση στήν καρδιά τῆς προβληματικῆς, ὅπου θά ἔξαφανιζόταν ὁ χαρακτήρας τοῦ ἀσπρου-μαύρου, τοῦ ἀπόλυτου καί ἄλλων ἡχηρῶν παρόμοιων, μέ τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος χαρακτηρίζει τή συζήτηση γύρω ἀπό τό πρόβλημα τῆς ἑνταξης. Ὅμως στό τμήμα αὐτό τῶν πέντε σελίδων λύνονται ὅλα τὰ προβλήματα: ὁ χαρακτήρας τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, τὰ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, τὰ διε-

θνή μονοπώλια, τό θέμα τῆς ἀνεργίας, τό γενικότερο ζήτημα τῆς ἐξάρτησης, ἀκόμα καί τό πολιτιστικό. Οἱ ἀπαντήσεις εἶναι ξεκάθαρες - κι ἀπ' ὅ,τι φαίνεται ὀλοσπρες: 1) Ἡ ἑλληνική οἰκονομία ἔχει ξεπεράσει τὰ "ἡμι-περιφερειακά" χαρακτηριστικά καί τῆς προτείνεται ἕνα εἰσατήριο (ἡ ἑνταξή) στίς οἰκονομίες τοῦ κέντρου. Ἀναλύσεις ἔχουν δείξει "πόσο σημαντική καί σταθερή ἦταν ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας, πόσο βαθεῖς οἱ διαρθρωτικές τῆς μεταβολές καί οἱ ἀναπροσανατολισμοί τῆς στήν περίοδο ἀπό τό '60 μέχρι σήμερα".

2) Πρόβλημα ἀνταγωνισμοῦ ἀπό τήν ἑνταξή (εἴτε ἀπό τήν πλευρά τῶν μελλοντικῶν ἐταίρων, εἴτε ἀπό τίς τρίτες χώρες) δέν ὑπάρχει, καί ἂν ἴσως ὑπάρχει, ἀφορᾷ κάποιες ἐλάχιστες περιπτώσεις, κάποια κτηνοτροφικά εἶδη, κάποια βιομηχανικά προϊόντα.

3) Κίνδυνος ἀπό μιά διείσδυση ξένου κεφαλαίου δέν φαίνεται νά ὑπάρχουν, καί μάλιστα ὅταν χώρες τόσο εὐαίσθητες (ex definitione) στό θέμα αὐτό, ὅπως ἡ Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία, τό Βιετνάμ δέχονται πιά πολυεθνικές. Ἀσε πού τό πρόβλημα εἶναι ἀπό τήν πλευρά τῶν χωρῶν ἐγκαταστάσεως καί πάντως

τί καπιταλιστική ανάπτυξη στη βάση ανάπτυξης του εγχώριου κεφαλαίου (τιμήματος των εγχώριων παραγωγικών δυνάμεων στην οικονομική ορολογία), τί στη βάση ξένου κεφαλαίου.

4) Τό πρόβλημα της απασχόλησης θα λυθεί από την ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών. Βιομηχανική ανάπτυξη προσανατολισμένη στη δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης είναι ιδέα ξεπερασμένη, πού πρέπει νά σταματήσει ν' ανήκει στους βασικούς στόχους της αναπτυξιακής πολιτικής. Στη βάση της εικόνας πού πρόσφατα δίνουν οι βιομηχανικές χώρες, όπου οι ανάγκες του σημαντικού σέ δημόσιο και σέ σημασία βιομηχανικού τομέα και των τεχνολογικά πρωτοποριακών κλάδων απαιτούν μία σειρά από εξειδικευμένες υπηρεσίες, ενώ και τό επίπεδο του εισοδήματος επιτρέπει μία πιο έντονη ζήτηση μιας σειράς υπηρεσιών, και κατά συνέπεια διευρύνει τό ρόλο του τριτογενούς τομέα, έτσι και στην ελληνική οικονομία, όπου πρόσφατες στατιστικές γύρω από τον αγροτικό πληθυσμό άφησαν νά έννοηθεί ότι ο τομέας των υπηρεσιών θα φτάσει τό 45% της απασχόλησης, ή απασχόληση θα λυθεί μέ την παραπέρα διεύρυνση των υπηρεσιών.

5) Τό πρόβλημα της εξάρτησης, και τό ερώτημα ποιές προϋποθέσεις, ποιοί όροι, μειώνουν ή αυξάνουν τίς σχέσεις εξάρτησης είναι θέμα ενός "ένδιαφέροντος στοιχείου". Δέν υπάρχει ούτε ίχνος αμφιβολίας ότι ή διαδικασία ολοκλήρωσης θα προχωράει μέ μία βαθμιαία μείωση της σχέσης εξάρτησης, πού κι αυτή αναρωτιέται κανείς πώς εμφανίζεται, μία και πιο πάνω ή ελληνική οικονομία αναφέρεται σάν έτοιμη νά βγάλει είσιτήριο για νά μπει στην ομάδα των αναπτυγμένων και μή εξαρτημένων χωρών.

6) Τά περί διατηρήσεως και αναπτύξεως των εγχώριων πολιτικών στοιχείων είναι στριγγίλις κι ο Μακρυγιάννης και ο Θεόφιλος ανήκουν κι αυτοί στην κατηγορία των ανατολίτικων, και όταν μάλιστα τυχαίνει στό σημείο αυτό νά γίνεται επίκληση μιας φωνής σάν του Χατζή, ποιός μπορεί νά έχει αντίρρηση. Μόνο στις δυτικές χώρες υπάρχει ή δυνατότητα ένδογενούς διαμόρφωσης του χαρακτήρα της κοινωνίας, ενώ ή μή-περιφερειακή Έλλάδα πρέπει νά αποδεχθεί ατόφιο τό δυτικοευρωπαϊκό στύλ ζωής (κι αυτό σάν αντίδραση στον Ισχυρισμό άλλων, ότι "ή άμερικανική τζάζ είναι περισσότερο ξενόφερτη από την τσέχικη").

Τά παραπάνω συμπεράσματα προκύπτουν μέσα από την ανάπτυξη του κειμένου και ή εικόνα συμπληρώνεται και μέ ορισμένους χαρακτηρισμούς, όπως ότι "ή ελληνική κυβέρνηση πήρε μία σπάνια στό χρονικά πρωτοβουλία" και ότι "οι τοποθετήσεις του πρωθυπουργού είναι πολύ ενδιαφέρουσες...ενώ τό τεχνοκρατικό τμήμα του κυβερνητικού μηχανισμού δέν είναι (στό μεγαλύτερο μέρος του) προετοιμασμένο νά κατανοήσει".

Και στό ότι ή απόφαση για την ένταξη είναι μία πρωτοβουλία πού θα ζυγίσει σημαντικά στην πολιτική και οικονομική εξέλιξη της χώρας κανείς δέν μπορεί σοβαρά νά τ' άρνηθεί.

Τό πρώτο πρόβλημα πρόβλημα όμως, στό οποίο συγκεντρώνονται κι όλες οι προσπάθειες, είναι μέ ποιό τρόπο και προς ποιά κατεύθυνση.

Τό δεύτερο αν πραγματικά μέ την υπεραπλούστευση των προβλημάτων, μέ την υποκατάσταση της αναλυτικής σκέψης από τη σάτιρα εδώ (τό δογματισμό και την απλοϊκότητα άλλου) μπορεί νά προωθηθεί ο προβληματισμός γύρω από τό όλο ζήτημα.

Τό τρίτο είναι αν ή κατάχρηση στη χρησιμοποίηση ορισμέ-

νων όρων (εξάρτηση, πολυεθνικές, ξένο κεφάλαιο, περιφέρεια, μονοπώλια κλπ.) δικαιολογεί τη διαγραφή τους από τό πεδίο της ανάλυσης, της κριτικής αντιμετώπισης και της συγκεκριμενοποίησής τους στό χώρο της οικονομικής και κοινωνικής σκέψης, δικαιολογεί την άρνηση της ύπαρξης των ίδιων των φαινομένων και αν τούτο δέν ένισχύει μία άλλη εξέταση ά-λογη και έξω-επιστημονικά προσδιορισμένη τοποθέτηση, πού κάνει ό,τι μπορεί για νά έκμεταλλευθεί τίς παραπάνω αδυναμίες και νά γελοιοποιήσει τούς όρους, νά τούς περάσει στό περιθώριο και μαζί μ' αυτό νά δημιουργήσει προϋποθέσεις τέτοιες, πού νά εμφανίζουν σά "μή-σοβαρό" κάθε προβληματισμό στό πεδίο αυτό.

Ο Μιχ. Παπαγιαννίκης άπορρίπτοντας ξένοιαστα και ολοκληρωτικά μία δολόκληρη κατηγορία άπόψεων από τη βάση τους, δίνει ξεκάθαρες άπαντήσεις στό παραπάνω ζήτημα, πού όμως δέν στηρίζονται σέ κανένα απόλύτως στοιχείο, ανάλυση ή επιχείρημα, και πού γι' αυτό επίσης δέν αποτελούν παρά προσωπικά του πιστεύω, όπως ακριβώς ίσως οι μονόλογοι στους οποίους αναφέρεται στην τέταρτη σειρά του παμφλετίου του. Βλέποντας μάλιστα κανείς τίς άπαντήσεις και τη σιγουριά τους κινδυνεύει νά πιστέψει ότι έχουν γίνει σοβαρές αναλύσεις, πού άδίαστα οδηγούν στό παραπάνω "πιστεύω". Και ότι έχουν γίνει μία σειρά από αναλύσεις, μελέτες, διάλογοι, συζητήσεις ή μονόλογοι, πού άλλη σέ μεγαλύτερο κι άλλη σέ μικρότερο βαθμό περιέχουν χρήσιμα στοιχεία για νά διατυπωθούν ορισμένες άπαντήσεις, έχουν πράγματι γίνει. Μόνο πού οι άπαντήσεις δέν είναι αυτές πού αναφέρονται στό παμφλέτιο και συχνά είναι δεμένες μ' ένα δολόκληρο προβληματισμό, μία και υπάρχουν πολλοί πού πιστεύουν ότι οι άπλουστεύσεις στην αντιμετώπιση σοβαρών προβλημάτων έχουν οδηγήσει κατά κανόνα σέ πικρές έμπειρίες. Και θάθελα άκόμα νά διαφωνήσω στην άποψη, πώς ό,τι από διάφορες πλευρές έχει διατυπωθεί τά τελευταία 2 χρόνια περίπου πάνω στό θέμα, είναι μονολιθικά ή σκοταδιστικά. Ωστόσο δέν νομίζω ότι μπορώ εδώ νά μτώ την ουσία των προβλημάτων, όπως του χαρακτήρα της ελληνικής ανάπτυξης, του ανταγωνισμού, του ξένου κεφαλαίου κλπ. Τό βασικό σημείο δέν είναι τόσο οι θέσεις οι ίδιες, πού καλύτερα μπορεί νά διατυπωθούν κανείς, όσο ή βάση πού τίς στηρίζει και ο τρόπος πού τό πρόβλημα τίθεται (ή δέν τίθεται), όταν μάλιστα ξεκινάει μέ πολύπλευρη και πολυμέτωπη κριτική. Ουσιαστική συζήτηση δηλ. νά κάνει κανείς, αν υπάρχουν θέσεις, πού, μέ τη μορφή ή όχι πρόκλησης, στηρίζονται σέ μία βάση - άλλως δέν αποτελούν καν θέσεις, αλλά μόνο προκλήσεις, όποτε χάνουν και τό ενδιαφέρον τους. Η δουλειά πούχει γίνει και στό χώρο της ελληνικής προβληματικής γύρω από τά ζητήματα πού αναφέρθηκαν, όσο κι αν είναι άτελής, όσο κι αν αφήνει άκόμα πολλά προβλήματα χωρίς σαφή άπάντηση, είναι άξιόλογη, κι αν ή καταχρηστική χρησιμοποίηση μιας κάποιας ορολογίας ή ή απλοϊκότητα ή ορισμένων συμπερασμάτων από ορισμένες πλευρές έχει κάνει ζημιά, ή λύση δέν μπορεί ποτέ νά είναι "νά πετάξουμε τό μαρξό έξω απ' τό παράθυρο". Οι έπιστημονικές προσπάθειες πούχουν γίνει, οι δυσκολίες πού δοθηκαν και ή βοήθεια του χρόνου πού πέρασε για νά φανεί ότι ή εφαρμογή της νεοκλασικής σκέψης, ο νεοφιλελευθερισμός και οι सामουελόονιες θεωρήσεις (χωρίς αυτό νά σημαίνει υποτίμηση του έργου του Σάμουελσον) των οικονομικών φαινομένων και ιδίως δσων συνδέονται μέ τά προβλήματα της ανάπτυξης, είναι άνεπαρκή εργαλεία έπιστημονικής σκέψης και αντιμετώπισης των

μαζύ μέ τό -δρώμικο-νερό τοῦ μπάνιου) καί νά ἐνισχύσουμε τή νεοκλασική σκέψη, τό φίλελευθερισμό καί τόν ... Σάμουελσον).

Τό νά ἀρνεῖται ὁ κ. Γιαννίτης στά ὅσα λέω τό ὁποιοδήποτε στοιχεῖο, ἀνάλυση, ἐπιχείρημα ἢ βάση δέν εἶναι πραγματικά ἰδιαίτερα ἐνοχλητικό. Ἀλλά τί νά κάνουμε, δέν μπορῶ νά ἐπαναλάβω ἐδῶ τά ὅσα ἔγραψα. Τό νά θέλει ὁμως νά μέ καταστήσει συνεταιῖρο (γιά νά μήν πῶ συνένοχο) ἐνός θελημένα ἀδιαφοροποιήτου ἐξ ὁρισμοῦ ἐνιαίου καί ὡς ἐκ τούτου διατηρητέου "χώρου" τοῦ ὁποίου θά πρέπει νά προφυλάξουμε τή θεωρία καί τίς ἀναλύσεις (λές καί εἶναι μοναδικές καί ἀνεπα-νάληπτες ἐκδοχές τῆς Θεωρίας καί τῆς Ἀνάλυσης), τό ἀπρό-σβλητο ἀπέναντι στούς ἀντίπαλους τοῦ χώρου, τό ἀδιαμφι-σβήτητο μ' ἓνα λόγο τῆς ἰδεολογικῆς καί πολιτικῆς του ἡγεμο-νίας (στό βαθμό πού τήν ἐπιβάλλει...), αὐτό εἶναι ἰδιαίτερα, ἰδιαίτατα ἐνοχλητικό. "Νά δοῦμε πού βρισκόμαστε"... Μαζύ; Καί γιατί θεωρεῖ, ὅπως φαίνεται ὅτι θεωρεῖ, τέτοια "συνέυρε-ση" εὐκαταία; Κι αὐτό εἶναι τό πρωταρχικό ἐρώτημα πού θά πρέπει νά συζητήσουμε ἢ τό τί κάνουμε καί τό τί νά κάνουμε, γενικά στήν ἑλληνική δημόσια ζωή καί εἰδικότερα στόν κάθε ἐξειδικευμένο "χώρο μας; Κι ἂν εἶναι, ἔστω, νά δοῦμε "πού βρισκόμαστε" γιατί δέν ἀρχίζει ὁ κ. Γιαννίτης νά λέει ἐπιτέ-λους τήν προσωπική του γνώμη ὥστε νά μᾶς ὠθήσει νά τοποθε-τοῦμε" κι' ἐμεῖς ἀπέναντί της; Ἄς αποφασίσει τέλος πάντων ὁ κ. Γιαννίτης ὅτι διάλογος χωρίς θέσεις δέν γίνεται καί θέσεις δέ διατυπώνονται χωρίς κριτική καί χωρίς "διαφορά" (κάθε ὁρισμός εἶναι μετά διαφορά) ἀπό τίς κυκλοφοροῦσες θέσεις, ἐκτός κι ἂν ταυτίζεται κανείς μαζί τους. Ἄς διαλέξει καί ἄς διαλεχθοῦμε καί γιά τό πού βρισκόμαστε καί γιά τό τί κάνουμε.

"Ὅλα αὐτά μᾶς πῆγαν μακριά ἀπό τίς "θέσεις, ἀντιθέσεις καί κάποιες ἐπιθέσεις" τοῦ ἀρθροῦ μου σχετικά μέ τήν ἐνταξή μας στήν ΕΟΚ πού ἦταν τό κύριο θέμα μου. Ὁ κ. Γιαννίτης, ὀφείλω νά τό ὁμολογήσω, πέτυχε ἐμένα μέν νά μέ παρασύρει ἔξω ἀπό τό θέμα, ὁ ἴδιος δέ νά μήν μπεῖ ποτέ. Ἄν εἶναι ὁμως νά "βρισκόμαστε" ἔτσι δέν θά ... κάνουμε τίποτε τό σπουδαῖο.